

Trádler Henrietta

Bikini és bisztró a vasfüggöny mögött

A Balaton kiemelt turisztikai célpont a Kádár-korszakban, az 1960-as évek elejétől a politikai stabilitás megteremtése érdekében a hatalom kitüntetett figyelmet fordított az életminőség javítására. A „fridszider-szocializmus” építésének fontos helyszíne a magyar tenger, amely a hazai közönség mellett a külföldiek számára is vonzerővel bírt. A politikai enyhülés időszakában jelentős mértékben megnőtt a nyugati turisták száma. A Balaton a megbékélés terepe. A nyugati sajtóban megjelenő szövegek azt a benyomást keltik, hogy a vasfüggöny mögött élhető és élvezhető élet van.

Kulcsszavak: angol nyelvű sajtó, Balaton-imázs, Kádár-korszak, propaganda, reprezentáció

Bikini és bisztrók a vasfüggöny mögött, meleg homok, nem is olyan hideg a háború a Balatonon – olvashatjuk a *National Post Toronto* 1965. július 3-ai számában.¹ A kanadai újságíró Robert L. Perry, a magyar Riviérán (Hungarian Riviéra), Tihany egyik kellemes éttermében eszpresszót szürcsölget, élvezi a balatoni nyarat. A balatoni nyárnak különleges, egyedi aromája van – véli az újságíró –, mindössze 40 mérföldre a vasfüggönytől [jegyzi meg Perry tévesen]. Sokan felkeresik a kommunista Côte d’Azur-t, a hegyes-dombos északi és a sekély vizű déli partot. Számos sportolási lehetőség közül választhatnak a nyaralók, vízen és a szárazföldön, lehet horgászni, vitorlázni, motorcsónakázni és a tó körül lovagolni. A turista megszállhat a drága luxushotelekben és az olcsó kempingekben egyaránt. A magyarok pihenni jönnek, a külföldieket a leginkább a kíváncsiság hajtja, a szezon május 1-jétől szeptember 30-áig tart. Csaknem kétmillió turista látogat el a Balatonra, az ország valutatartalékai – Perry szerint – szépen nőnek. Ki akar itt hidegháborút?

A kanadai újságíró a magyar állami turisztikai vállalat, az IBUSZ vezetőjével is készít egy rövid interjút. Schiffer Pál (a filmrendező Schiffer Pál édesapja) elmondja, hogy a magyar állam közel ötvenmillió dollárt áldoz a balatoni fejlesztésekre annak érdekében, hogy növelje a turisták létszámát. Schiffer jóslatai szerint tíz éven belül megtérül a befektetés. Hogyan juthat el a nyugati turista Magyarországra? Az Air Canadával Montréalból Bécsig mindössze tíz és fél óra az út, Bécsből Malév-géppel lehet Budapestre repülni, és a látogató máris megérkezett a ferihegyi repülőtérre.

Mit keres egy kanadai újságíró 1965-ben Magyarországon, Budapesten, majd a Balatonon? Perry azt állítja, abban az évben csaknem 3800 kanadai állampolgársággal rendelkező személy utazott Magyarországra; szinte mindegyikük emigráns magyar, aki a félárbócra eresztett vasfüggönynek, az enyhülő kádári hidegháborús politikának köszönhetően kereste fel az országot. Robert L. Perry a *National Post Toronto* képviselőjeként kapott meghívást a magyar államtól. Kivételes gesztus; Perry volt az egyik első nyugati tudósító, aki a kádári Magyarország különleges bánásmódját élvezhette. A kanadai újságírók látogatásáról a magyar sajtó is beszámolt:

Kanadai napilapok munkatársainak hattagú csoportja érkezett Budapestre. Nyolc napig maradnak Magyarországon, s ezalatt megtekintik a nemzetközi vásárt, ellátogatnak több vidéki városba, és megismerkednek hazánk életének legfontosabb vonásaival.²

1 *National Post Toronto*, 1965. július 3.

2 *Magyar Nemzet*, 1965. május 21.; *Kanadai Magyar Munkás*, 1965. június 3.

Hogyan látták a nyugati újságírók a vasfüggöny mögötti egzotikus Magyarországot? A Rákosi-diktatúra megjelenítése a tengerentúlon és Nyugat-Európában szélsőségesen negatív, az 1956-os forradalom leverése, az ennek nyomán tömegesen érkező disszidensek tovább sötétítik a képet. A Kádár-kormány hatalomra kerülését követően a politikai stabilitás megteremtéséhez szükségesnek tűnt az életminőség radikális javítása. Az életszínvonal emelésének biztosításához külső forrásokra, külkereskedelemre, hosszú távú fejlesztésekre volt szükség.

Az 1963-ban meghirdetett általános amnesztia, a belpolitikai helyzet rendezése megteremtette a feltételeket a nyugati államokkal való harmonikusabb kapcsolat kialakítására. 1963 végén megkezdődtek a tárgyalások a nyugati országokkal ápoltt diplomáciai kapcsolatok nagyköveti szintre emeléséért. Jellemzővé váltak a kölcsönös látogatások; kormányküldöttségek, miniszterek, társadalmi szervezetek képviselői, nyugati újságírók keresték fel Magyarországot.

Ezzel párhuzamosan a turizmusban is gyökeres változásra került sor, 1964-től nőtt a nyugatról érkező turisták száma, és a magyarok is utazhattak külföldre (Békés 1997: 19–22, J. Nagy 2005: 9–30, Slachta 2014: 96). A turizmust a magyar politika kitörési pontnak tekintette; a hidegháborús propaganda enyhülését látta abban a tényben, hogy az itt nyaraló külföldiek pozitív tapasztalatokkal térnek haza. A jó nyaralási élmények, a pozitív tapasztalatok hozzájárultak az ország új, kedvezőbb imázsának kialakításához (Horváth 2008: 68), ugyanakkor az idegenforgalomból származó bevételre is egyre nagyobb szüksége volt a gazdaságnak (Slachta 2014: 95). A külföldi turisták fogadásához elengedhetetlen volt az üdülőhelyek, szállodák, éttermek, fürdők építése, az úthálózat és az egyéb infrastrukturális szolgáltatások korszerűsítése, fejlesztése. A nyugati turisták sokkal magasabb színvonalú ellátással számolhattak, mint a keleti blokk országaiból érkezők. Az 1960-as évektől a nyugatiaknak luxusszolgáltatásokat kínáltak, a szervezett utak során lovaglás, városnézés, cigányzenés vacsorák és egyéb kulturális és szórakoztató programok közül választhattak a vendégek (Horváth 2008).

A történészek megkülönböztetik az 1960-as, az 1970-es és az 1980-as évek turizmusát. Minden évtizednek megvolt a maga jellegzetessége. Az 1960-as és az 1970-es évek a pozitív országimázs-építés időszaka, ami összességében sikerre vezetett; az 1980-as évek a tömegturizmus kora, amikor több millióan érkeztek az ország területére. E dolgozatnak nem célja részletekbe menően bemutatni a fent megjelölt évtizedek sajátosságait és különbségeit, itt elsősorban a külföldi sajtó elemzése a cél. A nyugati újságok keveset írtak az infrastrukturális fejlesztésekről. Megemlítették ugyan a nagy szállodaláncok magyarországi felbukkanását és az M7-es autópálya építését, de a változások bemutatása az angol nyelvű sajtóban elnagyolt. Politikával nagyon keveset foglalkoznak a turizmusról szóló beszámolók: a szerzők szándékosan kerülték a témát, hiszen az úti beszámolók elsősorban nem politikai célból születtek, hanem a magyar viszonyokról tájékoztatták az érdeklődőket. Ez a forma nyilvánvalóan nem lehetett a hidegháborús propaganda eszköze; éppen ellenkezőleg, a szövegek olyan benyomást keltettek, mintha nem létezne nyugat-keleti szembenállás.

Az imázs megteremtését a cikkek mellett a különböző hirdetések is segítették; az ország pozitív marketingjét, a hirdetéseket, a prospektusokat az IBUSZ készítette. Az IBUSZ Európa első nemzeti idegenforgalmi vállalata, jogelődje eredetileg 1902-ben alakult meg. Az államszocializmus idején a vállalat tovább működött, elsősorban a magyar idegenforgalmat volt hivatott élénkíteni, különféle kiadványokkal, prospektusokkal és hirdetésekkel magyar turisztikai célpontokat reklámozott külföldön. Ezekben az évtizedekben nyugati turista Magyarországra – hivatalosan – kizárólag az IBUSZ szolgáltatásait igénybe véve utazhatott be. Ha a nyugati, tengerentúli érdeklődő a hirdetés alapján kedvet kapott a kalandhoz, felkereste az IBUSZ-szal partneri viszonyban álló utazási irodát, ahol lefoglalta az utazást, szállását, programokat, forintcsekket váltott, és elindította vízumkérelmét. Az IBUSZ monopóliumhelyzetet élvezett (Slachta 2010: 273–293).

Érdekes néhány hirdetést alaposabban megvizsgálni! A *The Observer* 1965. december 12-ei száma Magyarországot a nevetés és a cigányzene hazájaként emlegeti, ahol a megfáradt utas élete legvidámabb két hetét töltheti el: egy hét Budapesten, egy hét a Balatonnál – vitorlázással és lovaglással színesítve a programot (lásd az 1. képet).³ Egy másik angol nyelvű hirdetés a napos, elbűvölő tavat, a Balatont ajánlja az érdeklődők figyelmébe. A víz garantáltan meleg, gyerekekkel is nagyszerű, hiszen a tó sekély, fantasztikus a kilátás, homokos a part, jók a szállodák.

3 *The Observer*, 1965. december 12.

A cigányzene mellett a helyiek kedvessége nyugtázza a látogatókat.⁴ A *The Observer* egy másik száma a magyarok szárazföldi tengerének nevezi a Balatont, ahol modern komfortos hotelekben lehet pihenni, és a fürdővendégek élvezhetik az északi parti borospincék pazar kínálatát. „Élvezze a csodálatos nyaralást Közép-Európa legnagyobb tavának lenyűgöző, napsütötte partján!” – biztatja a cikk az érdeklődőt (lásd a 2. képet).⁵ A bor mellett a szöveg megemlíti az éjszakai klubokat mint a szórakozás kitűnő helyszíneit, a kultúra iránt érdeklődők kedvéért a szerző beszámol a történelmi emlékhelyekről is.⁶ A hirdetések képi anyaga a turisták kíváncsiságát próbálja felkelteni (lásd a 3. képet). A repetitív kulcsszavak – magyar tenger, luxus hotel, cigányzene, bor, Közép-Európa legnagyobb tava, lovaglás, vízi sport – exkluzív élményt ígérnek.

1. kép



It's Hungary, land of laughter and gipsy music, for the gayest fortnight of your life! A week in Budapest, the loveliest and liveliest of capitals; and a week at Lake Balaton, the sparkling centre for sailing, water skiing and horse riding. How to get there? See any of these leading tour operators: American Express, Cooks, Dean & Dawson, Exchange Travel, Horizon, Milbanke Travel, Poly-Lunn, Wayfarers. (And enjoy yourself!)

IBUSZ HUNGARIAN TOURIST BUREAU
46 EATON PLACE, LONDON, S.W.1. Telephone BEL 3697, BEL 8767

Forrás: *The Observer*, 1965. december 12.

2. kép



Enjoy the Sunny-fascinating Lake Balaton in HUNGARY

Lake Balaton with its warm-water bathing, safe even for the smallest children, is flanked on its sandy southern shore by an almost continuous line of lake-side resorts and the recently built magnificent summer hotels. The glorious scenery and hills around the lake are covered by vineyards producing some of the most famous wines in Europe. You'll be charmed by the haunting gipsy music and the friendliness of the people. Price for full board at Lake Balaton ranges from 26/- per day. By booking early with the accredited Agencies you may select any summer hotel of your choice. Write for literature:

IBUSZ
Hungarian Tourist Bureau
London Representative, Mr. Michael Morvay, Dept. O I
46, Eaton Place, London, S.W.1. Tel. FLAXman 4373 (mornings only) or through accredited agencies

Forrás: *The Observer*, 1962. április 1.

⁴ *The Observer*, 1962. április 1.

⁵ *The Observer*, 1962. május 3.

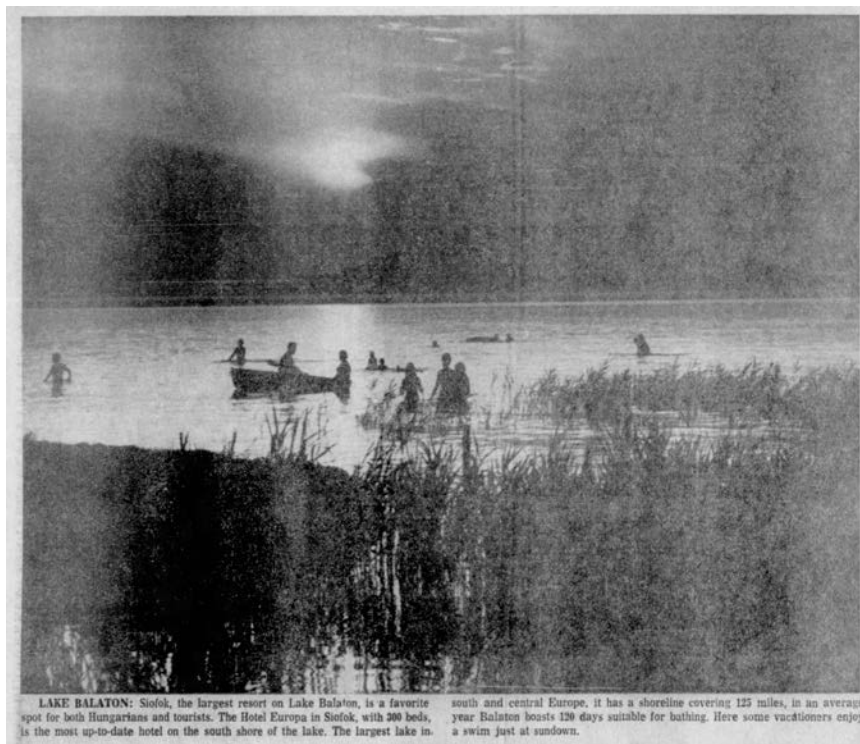
⁶ *The Observer*, 1961. december 24.

Az országba beáramló deviza növelése érdekében a párt részéről egyértelmű elvárás volt az IBUSZ-szal szemben, hogy a beutazó külföldiek 60-70 százaléka nyugati turista legyen. Az egyik kiemelt turisztikai célpont „Magyarország romantikus fővárosa”.⁷ Horváth Sándor szerint Budapest maga is fogyasztási cikk, az ide érkezők számára idegenvezetőkkel és tolmácsokkal városnéző körsétákat szerveztek, útikalauzok, prospektusok népszerűsítették a látványosságokat. A főváros mellett a másik kiemelt turisztikai célpont a Balaton; az első meghatározó útikönyv a Panoráma sorozatban jelent meg a magyar tengerről (Horváth 2008: 68–69), amely – Budapesthez hasonlóan – eladható termék, brand.

Az 1960–80-as években született angolszász útleírásokban sok repetitív elem fedezhető fel. A következőkben a korszakban megjelent angol nyelvű cikkekből válogatunk. A newspapers.com oldalon található adatbázis keresője erre az időkorre a *Balaton Hungary* kifejezésre 1960–1985 között közel 2262 találatot dobott fel a különböző angol, amerikai és kanadai újságokban. Kanadára 219, Angliára 234, Ausztráliára 19, az Amerikai Egyesült Államok összes államára pedig 1790 találat jelent meg. A kereső természetesen nem működik tökéletesen, a Magyarország jelzõt azért kellett a Balaton mögé tennem, mert ugyanez egy Minnesota államban található település neve is.

Az általam feldolgozott angol nyelvű cikkek különböző lapokban jelentek meg a fent megjelölt 25 év során. Sok a többszörösen közölt szöveg, szinte minden írásból találtam duplumot, de előfordult hét-nyolc utánközlés is.⁸ A következőkben rendszerezem az olvasottakat, elemzem a tő pozitív jellemzőit. A cikkek alapvetően a különleges, unikális magyar életérzésről szólnak. A szövegek felépítése – az úti beszámolókhöz hasonlóan – személyes élménnyel, benyomással kezdődik, amelyből kiindulva a szerző kibontja az ország portréját.

3. kép



Forrás: *The Leader Post*, 1970. július 4.

⁷ *The Observer*, 1961. december 24.

⁸ Telegraph Forum, 1967. május 34., ugyanaz megjelent a következő lapokban: *The Daily News-Journal*, 1967. május 19.; *Independent California*, 1967. június 15.; *The Philadelphia Inquirer*, 1967. május 21.; *The Pittsburgh Press*, 1967. június 25.; *Hatford Courant*, 1967. június 11.; *The La crosse tribune*, 1967. május 24. – amelyeket megtaláltam.

Személyes élménybeszámoló

A Magyarországra látogató újságírók kivétel nélkül mind beleírják magukat az útleírásaikba. Többféleképpen juthatott el egy, a Balatonról szóló újságcikk angol nyelvterületre – a fent említett kanadai Robert L. Perry esetét már ismerjük. Az újságírók szervezett kirándulás keretében érkeztek, ahol idegenvezető tolmácsolt, ő mutatta be az ország nevezetességeit, egy fotós pedig dokumentálta az eseményeket. Egyes újságírók meghívást kaptak, míg mások hirdetések alapján jutottak el a vasfüggöny mögötti országba. A Magyarországról szóló cikkek részben megrendelésre készültek: előfordult, hogy a szövegeket magyarról fordították angolra. Ezek nyilvánvalóan propagandacélból készült írások, amelyek a Balaton pozitív imázsának megteremtését szolgálták. A szerzők harmadik csoportját azok az '56-os emigránsok alkotják, akik a nyitást követően felkeresték családtagjaikat, nosztalgiáztak – a cikkek tele vannak érzelmekkel, a Rákosi-korszakkal szembeni gyűlölettel. Az írások közös jellemzője a személyes élmény megragadása.

A kanadai Calgary Herald munkatársa, Frank Scholes „Magyar tó a szórakozásért, egészségért, olcsón” címmel írt beszámolót (1970. november 21.). Frank – állítja magáról – elsősorban sós vízi ember, strandjai miatt jobban kedveli a Fekete-tengert, de be kell vallania, nagyon jólesett neki Budapest forgataga után néhány napot a Balatonnál tölteni. Frank Scholes szervezett lovas túrán vett részt, ahol – bár barátkozni próbált a lóval – az állat ledobta a hátáról, a férfi betörte az orrát, és megütötte a bordáit. A kanadai vendéget rögtön a veszprémi kórházba szállították, ahol megröntgenezték, penicillint és tetanuszt is kapott a sérüléseire. Nehezen értette meg magát az egészségügyi dolgozókkal, franciául és németül próbáltak beszélni vele. Azt hitték, autóbalesetet szenvedett, de Scholes elmutogatta, hogy egy ló dobta le a hátáról. Másnap a túravezető Budapesten orvoshoz vitte, ahol megnyugtatták, hogy minden rendben van, csak tartsa magát távol a lovaktól. Az incidens kapcsán az újságíró kiemeli, hogy a magyar egészségügy európai szintű, mindenki nagyon kedves és segítőkész volt vele.⁹

A Chicago Tribune-nek dolgozó William A. Davis útleírásában felidézi, hogy egy Balaton környéki csárdában ülve fogast evett, borozott, és a panorámában gyönyörködött.¹⁰ A The Ottawa Citizen munkatársa, James Montagnes már többször járt Magyarországon, 1978-as beszámolója alapján tudjuk, hogy korábbi útjaihoz képest megjelentek a nyugat-európai autók, megváltozott az utcakép, felbukkantak a magántulajdonban lévő boltok, sok a kávézó és az étterem.¹¹ A The Guardianben 1971-ben megjelent cikkben Michel Lake arról ír, nagyon szívélyesen fogadták, nem vicc a híres magyar vendégszeretet.¹²

A szerzők harmadik csoportja sajátos, ők ugyanis emigráns magyarok, többségük 1956-ban menekült nyugatra. Frank T. Csongos Budapestről jelentkezik be, sültbárányt és csirkepaprikást evett, hozzá fehérbort fogyasztott. A pincér udvariasan megjegyezte, reméli, minden rendben volt, jöjjenek el újból, megköstölhatnak a palacsintát. Az étterem magánkézben van. Csongos elmagyarázza olvasóinak a „maszek” szó jelentését – így nevezik a privát szektorban a magánkézben lévő éttermeket, kávézókat. Azt állítja, a forradalom óta rengeteg változás ment végbe az országban. Azt mondták neki, meg fog lepődni, de az utazása előtt szkeptikus volt. Csongos tinédzserkorában hagyta el az országot, emlékszik még az 1956-os helyszínekre, a kiégett tankokra Budapest utcáin. Húsz év elteltével visszatért. Az olvasók kedvéért felidézi a Rákosi-diktatúrát, összehasonlítja a Kádár-rendszerrel. Emlékszik, hogy gyerekkorában mindenütt ott lógott a diktátor képe, a gyerekek róla daloltak. 1956-ot nem nevezi szó szerint forradalomnak, kiemeli, hogy Kádár is Rákosi egyik áldozata volt, bebörtönözték. 1956 után Kádár került a hatalomra, a politikai élet fellazult. A parasztokat termelésre ösztönözik, a fogyasztóorientált vállalkozásokat támogatják, az egykori menekültek látogatóba jöhetnek. Magyarország nem hasonlít az egyik szocialista országhoz sem, szabadság van, az emberek utazhatnak, bőségesen van étel, amerikai filmeket lehet

9 *The Ottawa Citizen*, 1970. november 28.; *Edmonton Journal*, 1970. november 21.; *Calgary Herald*, 1970. november 21.

10 *Chicago Tribune*, 1985. április 21.; *Arizona Daily Star*, 1986. március 31.; *The Salt Lake Tribune*, 1985. április 14.; *Arizona Republic*, 1985. május 12.; *The Miami Herald*, 1985. május 19.

11 *The Ottawa Citizen*, 1978. június 24.

12 *The Guardian*, 1971. június 11.

nézni.¹³ A cikk nyilvánvalóan megrendelésre készült, Rákosi fényében Kádár pozitív hősként tűnt fel. Mi sem lehet hitelesebb, mint egy amerikai magyar visszaemlékezése és élményei az egykori és „mai” Magyarországról!

A kommunista Côte d’Azur à la Balaton

„A helyiek csak a magyar tengerként emlegetik” – írja Frank Scholes egy cikkében, nem pusztán tájegységként, inkább jelenségként értelmezve a Balatont, amely a Fekete-tengerre adott válasz a magyarok részéről.¹⁴ Az általános felvezetést követően a tó Közép-Európa legnagyobb édesvizének jelenik meg.

A bikinis lányok kiemelt szerepet kapnak a történetekben. A *The Miami Herald* újságírója, Richard Joseph egész cikkét a magyar nőknek szentelné, de a felesége is olvassa a szövegeit, így nem mer kockáztatni.¹⁵ Mások is viccelődnek azzal, hogy nincs törvényi szabályozás arról, mennyi ruhát szabad viselni a parton.¹⁶

A Balaton a legjobb gyógyvíz, amit az orvos csak ajánlhat a betegének.¹⁷ Magyarországon különböző gyógykezelések közül lehet választani, amelyeket az érdeklődők megfelelő orvosi felügyelet mellett kaphatnak a gyógyfürdőkben.¹⁸ A gyógyvíz az egyik fő turisztikai attrakció Magyarországon, nemcsak a Balaton körül, hanem Budapesten is.¹⁹ Balatonfüred a 18–19. században vált divattá; a cikk írója szerint, ahol egykor arisztokraták fürödtek, ott most munkások pihennek. A gyógyulni vágyók sétálva mehetnek egy 19. századi kórházba, orvosi konzultációra.²⁰ A gyógyfürdőknek köszönhetően a rövid magyar turisztikai szezon meghosszabbodik.²¹ Hévízen, amely a Balaton nyugati csücskében található, 26 fokos gyógyvíz és luxushotel fogadja a vendégeket. Emellett több cikkben Tapolcát emelik ki mint különleges, barlangi tavat, amelynek vizét szél soha nem érintette, a turisták kis hajókkal közlekedhetnek rajta.²² Balatonfüreden a gyógyvíz mellett fontos az Anna-bál (*Anna dance*), a híres szépségverseny, amellyel Szent Annát ünneplik. Tihanyban a turista megismerheti a helyi paraszti életmódot, zenéket, táncokat. A déli part fő attrakciója egyértelműen Siófok, ahol sok fesztivált tartanak.²³

A Balaton a nyaralások mézesbödönje – írja Michel Lake, a *The Guardian* munkatársa. Budapestről egy ugrás, történelmi városok találhatóak a közelében, például Veszprém és Székesfehérvár, számos templomot is felfedezhet a turista (lásd a 4. képet).²⁴ A Balaton mellett Budapest és más vidéki városok is megjelennek a szövegekben. A címek nagyon változóak, a Balaton mint gyógyvíz, magyar tenger, magyar Riviéra, kommunista Riviéra jelenik meg.

A pihenésen kívül számos lehetőség nyílik a sportolásra. Elsősorban a vitorlázást kell megemlítenünk, de vízi taxikkal, az ötülése sétahajókkal, horgászattal is csalogatták a turistákat. A horgászat kapcsán érdemes megemlíteni, hogy ha szükség volt rá, és a turista megfizette, magyar horgász tanította meg a helyi horgászati szokásokat – megfizethető áron (lásd az 5. képet). A lovaglás is efféle attrakciónak számított, az IBUSZ 1962-től szervezett lovas kirándulásokat külföldieknek a Balaton körül. Motorbérletre is lehetőség volt, amit természe-

13 *The Honolulu Advertiser*, 1981. október 11.; az UPI News Center editora.

14 *Calgary Herald*, 1970. november 21.; *The Ottawa Citizen*, 1970. november 28.; *Edmonton Journal*, 1970. november 21.

15 *The Miami Herald*, 1965. május 2.

16 *National Post Toronto*, 1965. június 3

17 *Calgary Herald*, 1970. november 21.

18 *The Guardian*, 1971. július 11.

19 *The Ottawa Citizen*, 1978. június 24.

20 *Chicago Tribune*, 1985. április 21.

21 *The Guardian*, 1971. július 11.

22 *Independent Press-Telegraph*, 1974. november 24.; *The Ottawa Citizen*, 1978. június 24.

23 *Telegraph Forum*, 1967. május 24.; *The Daily News-Journal*, 1967. május 19.; *Independent California*, 1967. június 15.; *The Philadelphia Inquirer*, 1967. június 25.; *The Pittsburgh Press*, 1967. június 25.; *Hatford Courant*, 1967. június 11.; *The La Crosse Tribune*, 1967. május 24.

24 *Chicago Tribune*, 1985. április 21.; *Arizona Daily Star*, 1986. március 31.; *The Salt Lake Tribune*, 1985. április 14.; *Arizona Republic*, 1985. május 12.; *The Miami Herald*, 1985. május 19.; *The Ottawa Citizen*, 1978. június 24.

tesen szintén az IBUSZ intézett el az érdeklődők számára.²⁵ Az újságírók kiemelik a Balaton olcsóságát (*easy-to-get-to, low-cost-spas, It's easy on the pocket too*); úgy emlegetik, mint Európa egyik legolcsóbb nyaralóhelyét – különösen amerikai és kanadai viszonylatban.²⁶

4. kép



Forrás: *Chicago Tribune*, 1985. április 21.

5. kép



Forrás: *Calgary Herald*, 1970. november 21.

Az olvasók megtudhatták a leírásokból az árakat, és megismerhették a szállodák típusait is. 1965-ben Perry kilenc „A” kategóriás szállodát említ a Balaton körül. „B” kategóriásból jóval több található, ezek motelek és

²⁵ *National Post Toronto*, 1965. július 3.; *Calgary Herald*, 1970. november 21.; *The Ottawa Citizen*, 1970 november 28.; *Edmonton Journal*, 1970. november 21.; *The Gazette*, 1969 január 25.; *Telegraph-Forum*, 1967. május 24.

²⁶ *Calgary Herald*, 1970. november 21.

kempingek. A lapok közlik a pontos, néhány dolláros árakat is.²⁷ Siófokon a Hotel Európában egy duplaágyas szoba 6 dollár reggelivel.²⁸ Frank Schules szerint a kempingtől a luxushotelekig minden megtalálható, Siófokon az új, 14 emeletes Európa Hotel 138 szobával rendelkezik, a tetején koktélbár található. A füredi Annabellának 380 szobája van, de intimebb, kisebb luxusszállásokat is lehet találni, például a Kis Tihanyt, ahol 29 szoba fogadja a vendégeket.²⁹ „Élvezze a napos Balatont és a meleg Budapestet luxus hotelekből!”³⁰ A hangsúly az olcsó, mégis exkluzív kombináción van (lásd a 6. képet).

6. kép

Sun-drenched Holidays in	
HUNGARY	
Tour Budapest — Lake Balaton — Vienna	
15-day inclusive by rail .. £49 17 6	
Hotel Accommodation:	
SINGLE ..	from £ 3 17 3
DOUBLE ..	from £ 5 10 9
Motel Accommodation at Lake Balaton:	
SINGLE ..	from £ 1 16 0
DOUBLE ..	from £ 3 17 6
Camping per day ..	£ 1 1 6
Send for 52 page illustrated brochure.	
PROGRESSIVE TOURS LTD.,	
Dept. O, 100 Rochester Row,	
London, S.W.1.	
In co-operation with Ibusz, Hungary.	

Forrás: *The Guardian*, 1961. január 11.

„Eat, drink and be merry”³¹

Az „Egyél, igyál, és légy vidám!” felszólítás nem Balaton-specifikus, a Magyarországról kialakított általános pozitív imázs része. A Balaton elhelyezkedése, gyógyvize, egyéb rekreációs lehetőségei mellett a korabeli marketingesek az ételre, az italra helyezték a hangsúlyt (lásd a 7. és a 8. képet). Ez az 1960–80-as években mit sem változott. „This is gourmet country” – írja Frank Schules. A balatoni hal mint specialitás jelenik meg, különösen az óriás csuka, a fogas, a balatoni halászlé és a halpaprikás.³² Judson Klingberg szakács egy egész nyarat töltött a vasfüggöny mögött, megismerhette a magyar gasztronómiát, amelyet már valamelyest ismert Louis Szathmary amerikai étteremből. Írásában a szezonális, hideg, erdélyi almaleves receptjét osztja meg az olvasókkal. Emellett kiemeli a magyar bort és a három bortermelő régiót, a Balatont, Egert és Tokajt.³³

A szövegekben a bor mint nemzeti ital jelenik meg (érdekes módon a pálinkát senki nem emlegeti), a szerzők a badacsonyi fajtákat, a csopaki olaszrizlinget és a szürkebarátot is meleg szívvel ajánlják olvasóiknak.³⁴ Új magyar triónak tapsolnak New Yorkban, három balatoni borválogatást mutat be William Clifford újságíró. A New York-i

27 *National Post Toronto*, 1965. július 3.; *The Gazette Montréal*, 1970. november 21.

28 *Longview Daily News*, 1978. július 22.

29 *Calgary Herald*, 1970. november 21.

30 *The Observer*, 1961. december 24.

31 *Chicago Tribune*, 1974. augusztus 12.

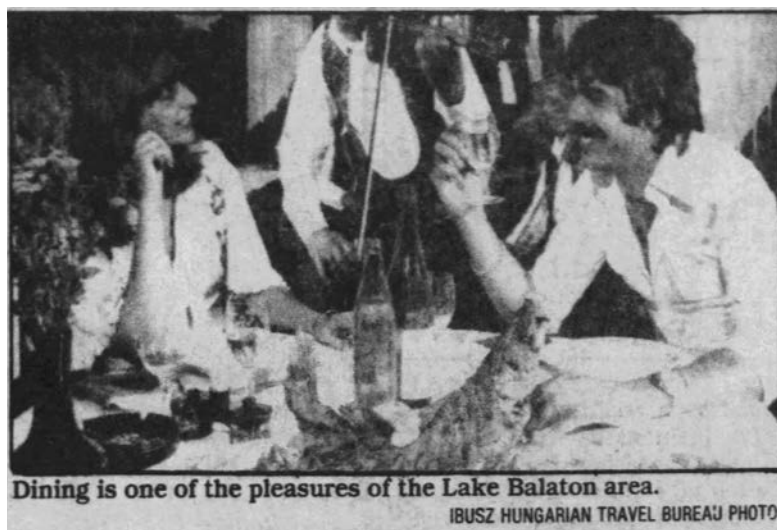
32 *Calgary Herald*, 1970. november 21.; *Chicago Tribune*, 1985. április 21.; *Arizona Daily Star*, 1986. március 31.; *The Salt Lake Tribune*, 1985. április 14.; *Arizona Republic*, 1985. május 12.; *The Miami Herald*, 1985. május 19.; *The Ottawa Citizen*, 1978. június 24.

33 *Longview Daily News*, 1978. július 22.; *The Minneapolis Star*, 1975. június 25.

34 *Calgary Herald*, 1970. november 21.; *The Ottawa Citizen* 1970 november 28.; *Edmonton Journal*, 1970. november 21.

Four Seasons étteremben a magyar származású Paul Kovi ismerteti meg Cliffordot a magyar kulináris élvezetekkel, balatoni rizlinget, egy rozét és egy cabernet-t szervíroznak az érdeklődőknek. Amerikában több helyen is árulnak magyar borokat, például Chicagóban, Baltimore-ban, Miami-ban, Minneapolis-ban és New Heavenben.³⁵

7. kép



Forrás: *The Boston Globe*, 1985. március 31.

8. kép

Hungarian Trio in Perfect Pitch

When we were growing up, the hallmark of quality on a program of chamber music was the Budapest String Quartet.

Today we rise to applaud a new Hungarian trio — not musicians in this case, but wines.

Specifically three Lake Balaton wines selected with inspired advice from the Hungarian-American director of New York's Four Seasons restaurant, Paul Kovi, and im-


ported by Peel Street Wine Merchants of San Francisco.

The selection we like the best is — well, that's a poser.

Either Lake Balaton Riesling with its lovely bouquet and full round flavor, a truly good buy at this low price. Only please don't serve it too cold, because deep chilling kills this light wine.

Or else Lake Balaton Cabernet with its black-pepper aroma and clean taste. Deep colored and delicious, still

light bodied, this is a unique wine.



Wine
By William Clifford

For partisans of pink there's also Lake Balaton Vin Rose', finished with a touch of sweetness and a suspicion of effervescence.

Like Hungarian music and people and food, these bottles are well worth getting to know.

They are all real wines and they offer big character for small change. They speak to us with the strong voice of an old

country with long experience making them.

When Roman soldiers came to Hungary they found wine.

And now in New York at The Four Seasons. In Chicago at The Bakery. In Miami and Baltimore, New Haven and Cleveland, Milwaukee and Minneapolis, Nashville and Houston, it's Lake Balaton Hungarians for real economy and character.

Forrás: *Pensacola News Journal*, 1975. március 27.

A Magyarországra látogató turista a magyar ételekkel, italokkal a magyar csárdában ismerkedhet meg. A csárda mint magyar specialitás jelenik meg, olyan tipikusan magyar étteremként, ahol olcsón nagyon jó minőségű ételt, italt lehet fogyasztani – autentikus cigányzenével, mindeközben táncosok magyar népviseletben ropják.³⁶ A különböző Magyarországról szóló hirdetések az ételt mint nemzeti kulturális örökségünk egyik csúcspontját emlegetik, amit helyi szokás szerint hagyományos cigányzenével fűszereznek.

35 *The Danville News*, 1975. április 17.; *Pensacola News Journal*, 1975. március 27.; *The Post-Crescent*, 1975. március 19.

36 *Calgary Herald*, 1970. november 21.

Összegzés

A Kádár-korszakban a Balaton és Magyarország pozitív képét alkotják meg turisztikai, gazdasági cézzattal. Fontos, hogy idegen nyelven jót írjanak az országról, a szervezett utazások során a turisztikai szakemberek mindent megtesznek, hogy a pozitív élményekkel gazdagodva hazatérő újságírók-turisták hirdessék a magyar vendégszeretetet, és további vendégeket csalogassanak az országba. A Kádár-korszakban végig ugyanazok a kulcsszavak jelennek meg a Balatonnal kapcsolatban: gyógyvíz, nők, kiváló étel-ital, mindez cigányzenével fűszerezve, olcsón, mégis luxusszínvonalon. Magyarország képe nagyon leegyszerűsítve jelenik meg; a lényeg az, hogy a turisták jól érezzék magukat, és vissza akarjanak térni az országba (lásd a 9. képet). A Balaton az államszocializmusban megvalósuló kapitalista világ megálmodásának és az álom valóságba való átültetésének biztosított színteret. Akik ide érkeztek nyaralni, ezzel az álommal tértek haza, majd a következő évben vissza. Deme János (2009) szerint ezért vált a Balaton közkedvelt nyaralóhellyé a szocialista országokhoz képest, a Balaton a Nyugat imaginációjaként jelent meg. A vasfüggöny mögötti ország különösen érdekelhette a külföldi, kalandvágó turistákat. Politikáról nem esik szó a cikkekben, csak annyit jegyeznek meg az újságírók, hogy a gulyásszocialista ország unikumnak számít, ahol nem is tűnik hidegnek a háború. Viccelődnek, különböző szójátékokat alkotnak az angol anyanyelvű olvasóknak. A Balaton-imázs pozitív megalkotása jól sikerült; mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy tulajdonképp a kádári időkhöz képest nem változott sokat a tó külföldi megítélése.

9. kép



Forrás: *The Guardian*, 1961. január 11.

Irodalom

Békés Csaba (1997): A Kádári külpolitika 1956–1968. *Rubicon*, 12. sz. 19–22.o. http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:tanulmányok/kadarrendszer/kadar_kulpolitika.

Deme János (2009): Trabant de luxe az Aranyparton. *Lettre*, 74. sz. <https://epa.oszk.hu/00000/00012/00058/deme.htm>.

Horváth Sándor (2008): Csudapest és a fridzsiderszocializmus: a fogyasztás jelentései, a turizmus és a fogyasztáskritika az 1960-as években. *Múltunk*, 3. sz. 60–83. o. <https://epa.oszk.hu/00900/00995/00015/pdf/horvaths08-3.pdf>.

J. Nagy László (2005): A diplomáciai kapcsolatok felvételének története Kanada és Magyarország között 1947–1964. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta historica*, 9–30. o. http://acta.bibl.u-szeged.hu/2952/1/historica_120_009-030.pdf.

Slactha Krisztina (2010): Magyarország-kép az IBUSZ kiadványaiban. In: Hornyák Árpád & Vitári Zsolt (szerk.): *Kutatási Füzetek 16. Idegen szemmel. Magyarságkép 19-20. századi útleírásokban*, 273–293. o. PTE TTI & PTE IDI.

Slachta Krisztina (2014): A „magyar virsaft” . A Kádár-kori idegenforgalom sajátosságai. *Metszetek*, 2. sz. 91–109. o. http://metszetek.unideb.hu/files/201402_07_slachta_krisztina.pdf.

Abstract in English

Bikini and Bar Behind the Iron Curtain

From the 1960s onwards, the Lake Balaton was an important tourist destination during the Kadar-regime. In order to enhance political stability, the state-socialist regime paid particular attention to improving the quality of everyday life. An important scene of the construction of “gulasch communism” was “the Hungarian Sea,” an attraction in the eyes of foreign tourists. During the period of political detente, the number of western tourists increased immensely. Balaton was the scene of reconciliation, and the articles published in the western press created the impression that there was a livable and pleasurable life behind the Iron Curtain.

Keywords: English press, image of Lake Balaton, Kadar-regime, propaganda, representation

Trádlér Henrietta (1990) az ELTE BTK-n végzett történelem szakon. A Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék doktori programjának végzős hallgatója. A kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézetének munkatársa. 19–20. századi társadalomtörténettel, mikrotörténelemmel, nőtörténettel foglalkozik. Disszertációjának témája a budapesti házi cselédség.